
Motivatie en welzijn

(Betaald) werk: belang en tevredenheid

Vanweddingen, M. 2010. *(Betaald) werk: belang en tevredenheid in een EU-perspectief*. SVR-Rapport 2010/1. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering (SVR).

Niet alleen meer, maar ook betere banen staat al een poosje hoog genoteerd op de Europese en Vlaamse beleidsagenda's. Men hoopt immers dat kwalitatief goede arbeidsplaatsen ertoe bijdragen dat niet alleen meer mensen aan de slag gaan, maar ook dat men langer aan het werk zal blijven.

De Studiedienst van de Vlaamse regering (SVR) verrichte internationaal vergelijkend onderzoek, hoofdzakelijk op basis van het International Social Survey Programme (ISSP) en ging daarbij na hoe de werkende bevolking denkt over (betaald) werk en hoe tevreden men daarover is.¹

Situering

In 2000 beslisten de Europese regeringsleiders in Lissabon dat de Europese Unie de meest dynamische kenniseconomie ter wereld moet worden. Om dit te bereiken werden er verscheidene doelstellingen vooropgesteld, waaronder een aantal voor de arbeidsmarkt. De meest bekende is wellicht de 70%-doelstelling die aangeeft dat tegen 2010 zeven op de tien Europeanen op beroepsactieve leeftijd (15-64 jaar) betaald werk moeten hebben. Het stellen van deze scherpe doelstelling, en ook de afgeleide streefnormen voor vrouwen en ouderen, onderlijnt het belang van werk in de huidige samenleving.

Om deze kwantitatieve doelstellingen te bereiken is het ook van belang om oog te hebben voor de kwaliteit van het werk. Wil men niet alleen de instroom bevorderen, maar ook de uitstroom uit de

arbeidsmarkt beperken en werkenden langer aan de slag houden, dan is er aandacht vereist voor werkbaar werk. Een goed werkklimaat kan ertoe aanzetten om langer actief te blijven op de arbeidsmarkt. Maar hoe kijken de mensen, en in het bijzonder de werkenden, in Vlaanderen en tal van andere Europese landen(groepen) nu zelf aan tegen werk? Welk belang wordt er gehecht aan werk? Welke werkaspecten acht men belangrijk en meent men terug te vinden in het eigen werk? Hoe tevreden is

men met het werk?

Onderzoeksmateriaal

In 2005 werd, in het kader van het International Social Survey Program, voor een derde maal gepolst naar de opvattingen van de bevolking over het uitvoeren van betaald werk. Dit gebeurde in ruim dertig landen en voor het eerst ook in Vlaanderen waar deze module 'Work Orientations' opgenomen werd in de survey 'Sociaal-culturele verschuivingen in Vlaanderen', kortweg de SCV-survey.² Er werd door GESIS, Leibniz Institute for the Social Sciences, een geïntegreerd databestand ter beschikking gesteld dat toelaat om internationaal te vergelijken.

Aangezien de Europese Unie richtinggevend is voor het Vlaamse werkgelegenheidsbeleid, worden

de analyses beperkt tot landen uit de EU. Op die manier komen er nog vijftien Europese landen en Vlaanderen uit de internationaal vergelijkbare dataset in aanmerking voor verder onderzoek. Om de resultaten beknopt en overzichtelijk voor te stellen, wordt er geopteerd voor een pragmatische en eenvoudige benadering waarbij de landen worden ingedeeld in min of meer vertrouwde geografische blokken: Noord-Europa met Scandinavische landen, West-Europa, Zuid-Europa met mediterrane landen en Oost-Europa met Centraal- en Oost-Europese landen. Gezien het thema worden de analyses verder beperkt tot de werkende respondenten (werknemers en zelfstandigen) en omwille van de internationale vergelijkbaarheid wordt de leeftijd afgebakend op 15-64 jaar.

Er wordt eveneens gebruik gemaakt van gegevens uit de Labour Force Survey (LFS) van Eurostat en de Enquête naar de Arbeidskrachten (EAK) van de FOD Economie – ADSEI om ondermeer de werkzaamheid kort te schetsen in een Europese context.

Algemene kijk op werk

De Vlaamse globale werkzaamheidsgraad ligt in een internationaal vergelijkend perspectief in de middenmoot van het Europese klassement. Met 66,5% in 2008 is Vlaanderen nog een eindje verwijderd van de 70%-doelstelling tegen 2010 zoals overeengekomen in Lissabon. Om deze norm te behalen, die nu al gerealiseerd is in een aantal EU-landen zoals Denemarken en Zweden, zal het Vlaamse Gewest een tandje moeten bijsteken.

Er zijn verscheidene opvattingen over de zin van werk en werken. Een van de manieren om het belang dat er aan (betaalde) arbeid gehecht wordt in beeld te brengen, is een traditionele en een moderne zienswijze te onderscheiden zoals het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) dat doet (SCP, 2000). Werken is goed volgens de traditionele visie, zelfs als werk niet of slecht betaald wordt, oninteressant is, in weinig comfortabele omstandigheden moet worden verricht en prestige ontbeert. Tegenover het traditionele arbeidsethos staat de moderne, enigszins calculerende arbeidsoriëntatie, waar arbeid wordt verricht om iets te verwerven. De ISSP 'Work Orientations' 2005 module peilt naar de

arbeidsoriëntatie van de bevolking door hen twee verschillende uitspraken voor te leggen. Eerst werd gevraagd of een baan alleen maar een manier is om geld te verdienen en niets meer dan dat. Volgens het SCP wijst een bevestigend antwoord op een calculerende opvatting over de arbeid. Bij de tweede vraag werd geïnformeerd of de respondent graag een betaalde baan wil hebben, ook als hij het geld niet nodig heeft. In dat geval duidt een positieve reactie op een traditionele houding aldus het SCP.

Een groot deel van de Europese landen, waaronder Vlaanderen, blijkt een overwegend traditionele visie op werken te hebben. Aan de andere kant van het spectrum zitten Oost- en Zuid-Europese landen met een meer moderne kijk op arbeid. Daar tussenin zitten er nog een aantal landen waar de toewijzing aan een moderne of traditionele visie minder eenduidig is.

Haast een op de vijf Vlaamse werkenden ziet een job alleen maar als een manier om geld te verdienen en niet meer dan dat. Ruimschoots de helft van de Vlamingen wil aan de slag blijven, ook al is dat financieel niet nodig.

Ook in West- en Noord-Europa neigt men naar een traditionele houding ten opzichte van arbeid. In Oost- en Zuid-Europa blijkt men er een meer calculerende visie over arbeid op na te houden.

Bij het polsen naar het belang van werkaspecten werd zowel gevraagd naar de waarde die er toegekend wordt aan bepaalde aspecten in het werk, als naar de opinie of deze kenmerken ook in de belangrijkste baan gerealiseerd zijn. De verschillende werkaspecten kunnen in groepen ingedeeld worden. Traditioneel wordt hierbij een onderscheid gemaakt tussen extrinsieke en intrinsieke arbeidsmotivatie (De Witte, 2000; Super, 1957; Tarnai et al., 1995).

Extrinsieke factoren liggen buiten het werk zelf. Mensen waarderen hun baan bijvoorbeeld omwille van het inkomen, de werkzekerheid of de goede mogelijkheden om vooruit te komen. Intrinsieke factoren hebben dan weer eerder te maken met de job zelf. Hier horen aspecten thuis als een interessante baan of een job waar men zelfstandig kan werken. Er zijn ook auteurs (Rosenberg, 1957) die een derde set werkaspecten onderscheiden die

onder de noemer van sociale factoren kan geplaatst worden. Aspecten zoals anderen helpen en een bijdrage leveren aan de maatschappij kunnen hieronder vallen.

Werkzekerheid en een interessante job zijn (zeer) belangrijk voor meer dan 95% van de werkende Vlamingen. Ook in West- en Noord-Europa kennen deze twee werkaspecten de meeste bijval. In Zuid- en Oost-Europa is dat naast werkzekerheid, een hoog inkomen. Maar tussen de twee en de drie werkende respondenten op de tien is het er (helemaal) mee eens dat ze in hun huidige betrekking een hoog inkomen hebben en dat ze over goede mogelijkheden beschikken om vooruit te komen. Dit blijkt in Vlaanderen en al de besproken Europese landen(groepen) het geval te zijn. De kloof tussen de verwachte en de aanwezige werkaspecten, die als een benadering voor de (on)tevredenheid met deze items kan gezien worden, blijkt voor deze karakteristieken ook overal het grootst te zijn.

Het gemiddelde niveau van tevredenheid met het werk is vrij hoog en ligt voor de Europese landen

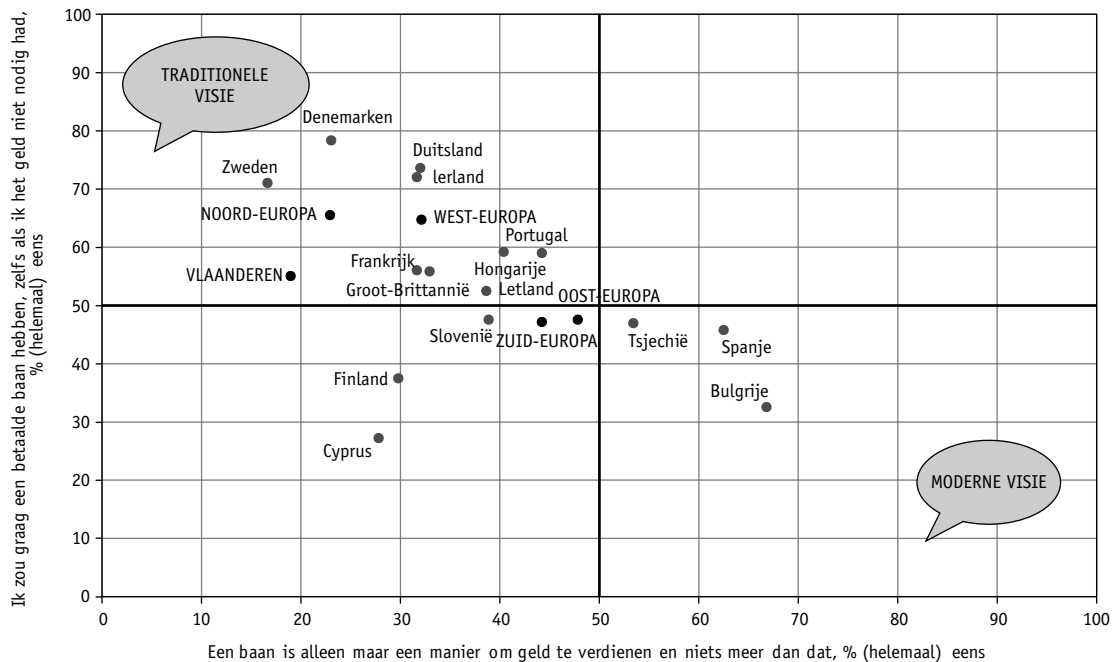
tussen 4,9 en 5,5 op een schaal van 1 tot 7. In de top drie zitten Cyprus, Ierland en Denemarken. Vlaanderen behoort samen met Letland en Frankrijk tot de hekkensluiters.

In Vlaanderen zijn er maar twee uit een beperkte set van werkaspecten die een invloed op de algemene tevredenheid met het werk blijken uit te oefenen: een interessante baan en een job die nuttig is voor de samenleving. Dit is wel opvallend gezien de Vlaamse werkenden een hogere ontevredenheid vertoonden inzake mogelijkheden om vooruit te komen, een hoog inkomen en werkzekerheid. Deze aspecten blijken echter niet bij te dragen tot de algemene arbeidstevredenheid van de werkende Vlaming. Dit is wel het geval bij de West-, Noord- en Zuid-Europese werkende bevolking waar ook nog andere werkaspecten effect hebben op de algemene arbeidstevredenheid.

Uit voorgaande blijkt dat Vlaanderen in een internationale rangschikking niet op dezelfde plaats staat als het gaat over werkzaamheidsgraad dan wel over arbeidstevredenheid. Waar Vlaanderen zich op vlak

Figuur 1.

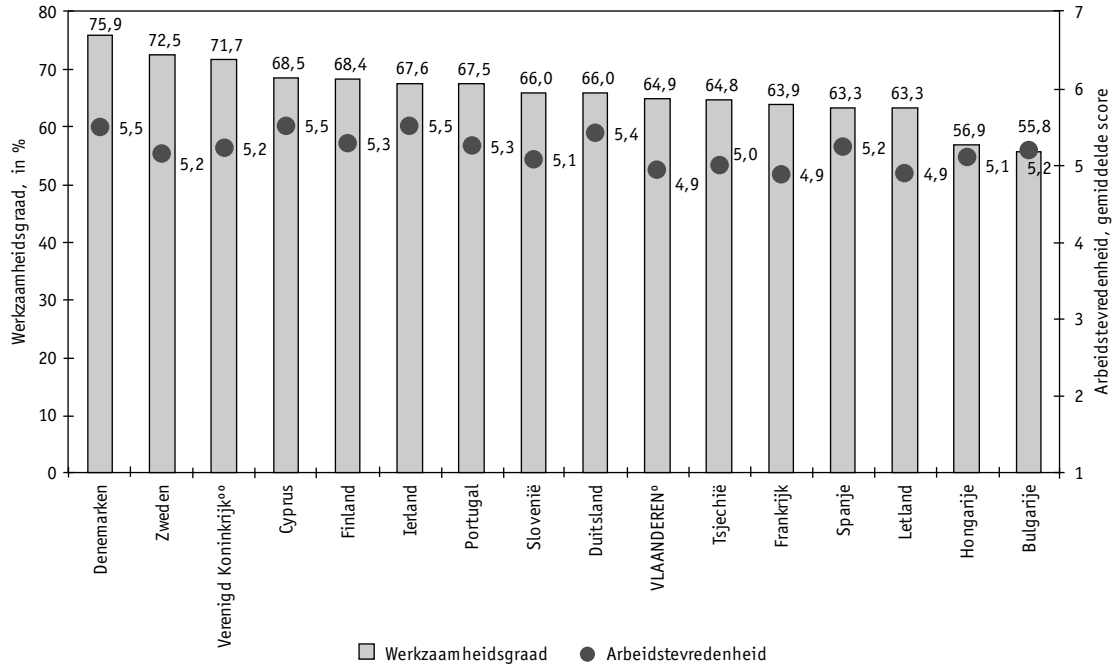
Arbeidsoriëntatie werkende bevolking, 15-64 jaar (Europese vergelijking; 2005)

Bron: ISSP 2005 (Bewerking SVR)

Figuur 2.

Globale werkzaamheidsgraad en arbeidstevredenheid, 15-64 jaar (Europese vergelijking; 2005)

Noot: ° Gegevens werkzaamheidsgraad = Vlaams Gewest en gegevens arbeidstevredenheid = Vlaamse Gemeenschap; °° Gegevens werkzaamheidsgraad = Verenigd Koninkrijk en gegevens arbeidstevredenheid = Groot-Brittannië

Bron: Eurostat LFS, FOD Economie – ADSEI EAK (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE), ISSP 2005 (Bewerking SVR)

van algemene werkzaamheid positioneert in de buik van het Europese klassemment, bevindt het zich in de achterhoede als het gaat over globale arbeidstevredenheid. Dit onderstreept het belang voor het beleid dat aandacht geeft aan werkzaamheid en werkbaarheid.

Vrouwelijke kijk op werk

Een overzicht van de vrouwelijke werkzaamheidsgraden in de verschillende Europese lidstaten toont aan dat deze een eindje uit elkaar liggen. Vlaanderen situeert zich ergens in het midden en behaalt daarmee al in 2008 de Europese doelstelling van 60% tegen 2010. Koplopers in de vrouwelijke tewerkstelling zijn wederom Zweden en Denemarken.

De Vlaamse vrouwelijke werkenden blijken een meer traditionele arbeidsoriëntatie te huldigen dan

hun mannelijke tegenhangers. Dit onderscheid komt zowel tot uiting in de afwijzing van de gedachte dat een baan alleen maar dient om geld te verdienen als in het relatief hoge voornemen om te gaan werken ook als men het inkomen niet nodig heeft. Op basis van eerdere onderzoeksresultaten zou men verwachten dat net mannen een meer traditionele kijk op arbeid zouden hebben.

Ook in de verschillende EU-landengroepen blijken vrouwen een meer traditionele of minder moderne zienswijze te hebben dan de mannelijke werkende bevolking.

De Vlaamse vrouw hecht hetzelfde belang als een man aan intrinsieke en extrinsieke werkaspecten. De sociale aspecten in een job kunnen wel op een significant hogere waardering rekenen. Daarmee zit zij volledig op een lijn met haar Europese collega's en worden de conclusies uit andere internationale onderzoeken bijgetreden. Op vlak van waardering

van de intrinsieke en extrinsieke dimensies van het werk vallen er wel wat verschillen te noteren tussen de verscheidene landengroepen waar de vrouwelijke werkende bevolking, in vergelijking met de mannelijke, het ene aspect al wat meer of minder weet te appreciëren.

In Vlaanderen zijn vrouwen even tevreden over hun werk als mannen, net zoals dat het geval is in West- en Noord-Europa. Voor Vlaanderen spoort dit met bevindingen uit ander onderzoek. De vrouwelijke werkenden in Zuid- en Oost-Europa zijn beduidend minder tevreden met de arbeid dan hun mannelijke collega's.

Van al de besproken werkaspecten, is er voor de Vlaamse werkende vrouw maar eentje dat een bijdrage levert aan haar globale arbeidstevredenheid en dat is het hebben van een interessante baan. De algemene arbeidstevredenheid van de vrouwelijke

werkenden in de Europese landenblokken wordt doorgaans door de (on)tevredenheid met meerdere werkaspecten beïnvloed.

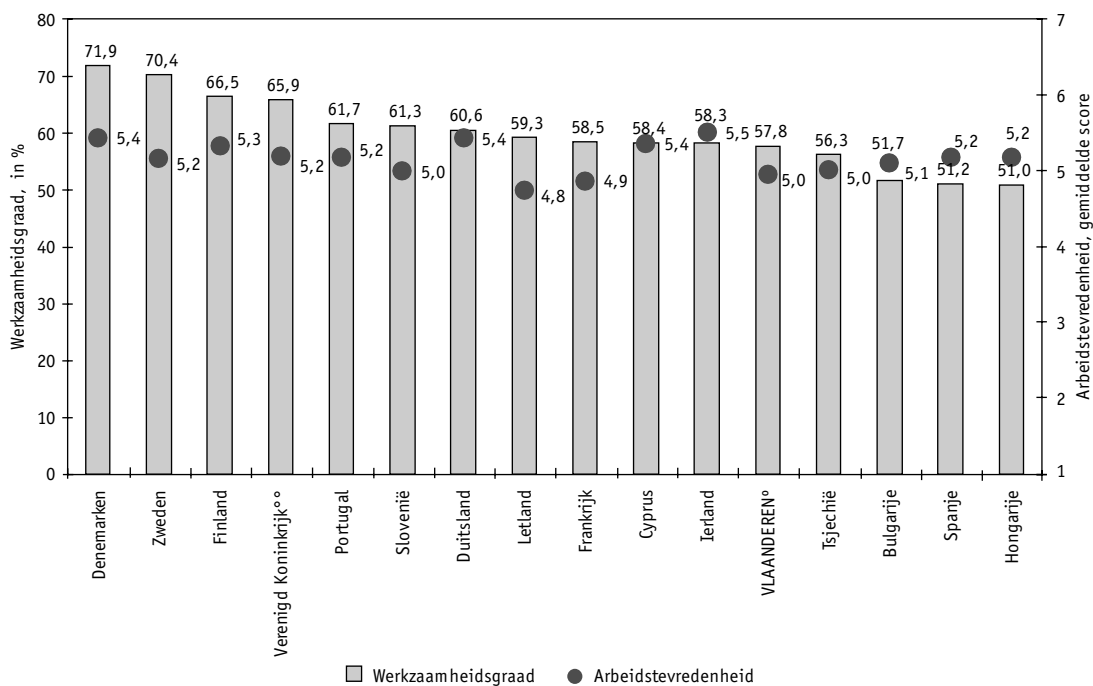
Ook hier kan men opmerken dat Vlaanderen in een Europees vergelijkende context van positie wisselt al naargelang het gaat over vrouwelijke werkzaamheid of globale arbeidstevredenheid van vrouwen. Waar Vlaanderen op gebied van vrouwelijke werkzaamheidsgraad tot de middenklasse behoort, maakt het deel uit van de hekkensluiters als het over globale tevredenheid met het werk handelt. Ook dit is een beleidsrelevant aandachtspunt.

Oudere kijk op werk

In het Vlaamse Gewest is de werkzaamheidsgraad bij de vijfenvijftigplussers in 2008 blijven hangen op 34,3%, een prestatie die ver verwijderd is van

Figuur 3.

Werkzaamheidsgraad en arbeidstevredenheid vrouwen, 15-64 jaar (Europese vergelijking, 2005)

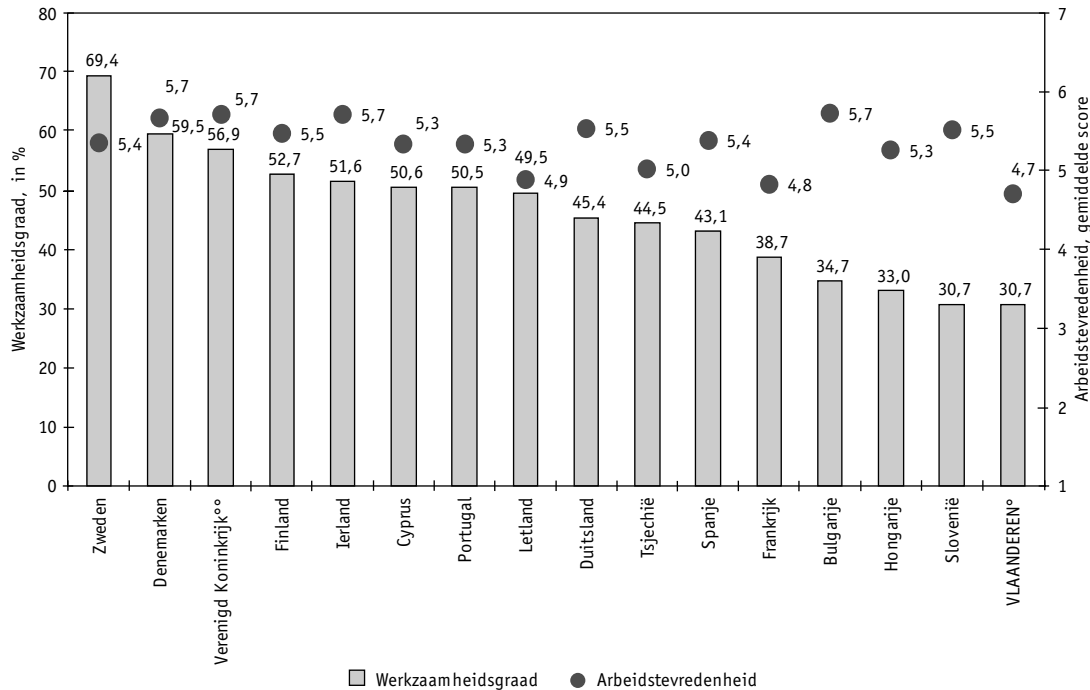

Noot: ° Gegevens werkzaamheidsgraad = Vlaams Gewest en gegevens arbeidstevredenheid = Vlaamse Gemeenschap; °° Gegevens werkzaamheidsgraad = Verenigd Koninkrijk en gegevens arbeidstevredenheid = Groot-Brittannië

Bron: Eurostat LFS, FOD Economie – ADSEI EAK (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE), ISSP 2005 (Bewerking SVR)

Figuur 4.

Werkzaamheidsgraad en arbeidstevredenheid ouderen, 55-64 jaar (Europese vergelijking, 2005)

Noot: ° Gegevens werkzaamheidsgraad = Vlaams Gewest en gegevens arbeidstevredenheid = Vlaamse Gemeenschap
°° Gegevens werkzaamheidsgraad = Verenigd Koninkrijk en gegevens arbeidstevredenheid = Groot-Brittannië

Bron: Eurostat LFS, FOD Economie – ADSEI EAK (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE), ISSP 2005 (Bewerking SVR)

de Europese 50%-doelstelling tegen 2010. In een internationale rangorde doet Vlaanderen het voor deze bevolkingsgroep dan ook bijzonder slecht en bengelt onderaan.

Net zoals de Noord-Europese vijftigplussers hebben de Vlaamse ouderen niet echt een meer traditionele opvatting over arbeid dan jongeren. In sommige EU-landengroepen is dat wel het geval. Dit laatste zou men eigenlijk verwachten aangezien verscheidene studies aantonen dat ouderen over het algemeen iets traditioneler ingesteld zijn.

Ook op gebied van waardering van intrinsieke en extrinsieke werkaspecten blijken de Vlaamse vijftigplussers geen afwijkende visie ten aanzien van de jongere werkenden te vertonen. Dit komt overeen met gegevens uit de Vlaamse onderzoeksliteratuur. Alleen weten de oudere Vlamingen wel de sociale kant van een job hoger in te schatten, net zoals hun Scandinavische leeftijdsgenoten. De werkenden in

de andere Europese landen hebben een verschillende houding tegenover de intrinsieke en extrinsieke dimensie van een baan. Behalve in Zuid-Europa, geven de vijftigplussers in vergelijking met de jongere generaties een significant lagere waardering aan de extrinsieke zijde van het werk. Over de intrinsieke karakteristieken heerst er helemaal geen Europese eensgezindheid.

Net zoals in Oost- en West-Europa wijkt de arbeidstevredenheid bij de werkende vijftigplussers in Vlaanderen niet significant af van die bij de collega's die aan het begin van hun loopbaan staan. In Noord- en Zuid-Europa daarentegen heerst er een beduidend hogere arbeidstevredenheid bij de oudere werkende bevolking. Ook in de (internationale) literatuur komt men niet tot een eenduidig beeld.

Voor de Vlaamse werkende oudere draagt enkel een interessante job bij tot de globale

arbeidstevredenheid, in de meeste landengroepen spelen meerdere aspecten een rol. Werkzekerheid, een hoog inkomen en een baan waarin men zelfstandig kan werken, werden meermaals vernoemd bij de Noord- en West-Europese vijftigplussers.

In een Europees kader komt de lage arbeidsdeelname van de ouderen volop in het vizier. Niet alleen draagt Vlaanderen de rode lantaarn op het vlak van werkzaamheidsgraad bij de 55-64-jarigen, de Vlaamse werkende ouderen blijken ook de laagste score voor globale arbeidstevredenheid te hebben. Dit is zeker een speciaal aandachtspunt in het licht van de huidige situatie waar het net de bedoeling is om (oudere) mensen over de streep te trekken om langer aan het werk te blijven.

U kunt een gedrukt exemplaar van het SVR-Rapport 2010/1 bestellen via <http://publicaties.vlaanderen.be> of u kunt de publicatie in PDF downloaden via <http://www4.vlaanderen.be/dar/svr/afbeeldingen-nieuwtjes/arbeidsmarkt/bijlagen/2010-02-08-svr-rapport2010-1.pdf>.

Myriam Vanweddingen
Studiedienst van de Vlaamse Regering

Noten

1. Bij de voorstelling van de resultaten van de diverse analyses op basis van de ISSP-data werd in het SVR-Rapport 2010/1 telkens de opdeling naar geslacht, leeftijd, opleiding, beroepsstatuut en werkregime gemaakt.

2. De SCV-survey is een meetinstrument dat in opdracht van de Vlaamse regering door de Studiedienst van de Vlaamse Regering werd ontwikkeld. Het ganse proces en methodologie van deze survey wordt uitvoerig gedocumenteerd (Carton et al., 2006). Sinds 1996 wordt er jaarlijks bij een representatief staal van 1 500 Nederlandstaligen tussen 18 en 85 jaar, wonende in het Vlaamse Gewest of in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, via face-to-face interviews gepeild naar hun opvattingen, houdingen en verwachtingen. Vanaf 2002 (behalve in 2003) wordt aan het einde van deze interviews een schriftelijke ISSP-vragenlijst bij de respondenten van de SCV-survey achtergelaten. In 2005 heeft ongeveer 88% van de ondervraagden het ISSP-enquêteformulier ingevuld en teruggestuurd.

Bibliografie

- Carton, A., Vander Molen, T., Pickery, J. & Van Geel, H. 2006. *Basisdocumentatie: Sociaal-culturele verschuivingen in Vlaanderen 2005, SVR-Technisch rapport 2006/1*. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering.
- De Witte, H. 2000. Houdingen tegenover arbeid in België op de drempel van de eenentwintigste eeuw. In K. Dobbelaere, M. Elchardus et al. (Eds.), *Verloren Zekerheid. De Belgen en hun waarden, overtuigingen en houdingen: 77-115*. Brussel/Tielt: Koning Boudewijnstichting/Lannoo.
- Rosenberg, M.J. 1957. *Occupations and values*. Glencoe, IL: Free Press.
- Super, D.E. 1957. *The psychology of careers*. New York: Harper.
- Sociaal en Cultureel Planbureau 2000. *Sociaal Cultureel Rapport 2000*. Den Haag: SCP.
- Tarnai, C., Grimm, H. & Watermann, R. 1995. Work Values in European Comparison: School Education and Work Orientation in Nine Countries. In *Journal für Internationale Bildungsforschung: 2(1)*, 139-163.